

свечаној а свесрдној, приређена је промоција зборника *Творба, њромена и норма у језичком сисџему*, као јасан знак поштовања и наклоности према уваженом лингвисти.

Мср Мила Анђеловић
Институт за српски језик САНУ
Одсек за лингвистичка истраживања савременог српског језика
и израду Речника САНУ
mila.andjelovic@isj.sanu.ac.rs

UDC 811.163.41(082)(049.32)
811.16'362(082)(049.32)
<https://orcid.org/0009-0003-8276-6332>
Примљен: 16. марта 2026. године
Прихваћен: 24. јуна 2026. године

ИЗУЗЕТАН СТРУЧНИ ВОДИЧ КРОЗ ВИШЕЈЕЗИЧНОСТ АП ВОЈВОДИНЕ

(Мањински језици у Војводини. Језичка образовна ѡполиџика, идеологија и ѡпракса.
Уредница Марија Мандић. Академска књига, Нови Сад, 2024, стр. 446)

Највећи део свог професионалног живота Марија Мандић, данас виша научна сарадница Института за филозофију и друштвену теорију Универзитета у Београду, провела је бавећи се социолингвистичким темама и вишејезичношћу. У оквиру тога посебно се скрупулозно бавила одређеним мањинским заједницама и њиховим језицима који су у последње време нешто мање у фокусу истраживача (нпр. језичком и културолошком ситуацијом Срба у Мађарској, језиком квен у Лапонији, итд.). У том контексту, тематски зборник о којем ће у овом приказу бити реч представља, могло би се рећи, досадашњу круну организационих способности колегинице Мандић. Наглашавамо управо организационе способности, јер је требало окупити околико врских истраживачица и истраживача на једном месту, размислити, заједно с ауторкама и ауторима, о конкретним тематским целинама и проблемима које би свако од њих у оквиру своје уже научне области најадекватније могао да обради, држати се строгих рокова, давати колегиницама и колегама подстрека када можда клону духом, итд. Све су то квалитети који, признаћемо, превазилазе очекивани делокруг рада једне научнице.

Но, и поред огромног уложеног логистичког труда, уредница овог зборника није занемарила ни свој примарни делокруг рада – науку. Напротив. С изузетним осећајем за меру и ритам, поделила је овај обимни зборник – који се састоји од укупно тринаест текстова – на пет поглавља. Прво, уводно поглавље, чија је ауторка управо Марија Мандић, уводи читаоце у материју. Иако је основна тема зборника суштински образовно-дидактичка и, како се у данашњој публицистици често каже, „горућа“, уредница зборника скале језичке политике и језичког планирања у једној тако сложеној мултиетничкој и мултилингвалној средини каква АП Војводина несумњиво јесте, посматра из шире перспективе. Да би постигла ту ширу

перспективу, она даје исцрпна географска одређења ове регије, у којој готово сваки градић, свако село, па и скоро сваки салаш, представљају својеврстан етнојезички микрокосмос. Уводна студија такође пружа и кратак, али детаљан преглед историје ове регије, с посебним освртом на честе промене језичких политика у Војводини (у зависности од тога ко је господарио овим подручјем). У свом тексту Марија Мандић заправо открива вешто замишљену (и додајмо, зналачки спроведену) структуру зборника, коју одређује као *скаларну*. Скаларно у овом контексту значи, најједноставније речено, постепени прелазак с глобалног плана на локални: од разматрања Европске повеље о језицима до њене техничке имплементације на локалу, од теоријских проблема вишејезичности до њихових практичних импликација на терену, од начелних постулата образовних политика до њихове реалне примене у школама. У том контексту, ауторка и уредница се не устручава ни од тога да читаоцима пружи детаљан преглед критике европских језичких политика и њиховог спровођења у пракси, нарочито у последње две-три деценије, притом дајући и властити, аргументовани допринос овом критичком дискурсу. Треба овде напоменути да уредница, износећи свој критички допринос, теоријским постулатима – којима несумњиво суверено влада – ипак с правом претпоставља властита искуства стечена мукотрпним радом на терену.

Управо у складу с тако скаларно замишљеном структуром, друго поглавље зборника садржи три студије, које су такође поређане по таквом принципу да се од глобалне слике прелази на локалну, као када се једна широка слика постепено све више зумира, с фокусом на детаљ. У складу с тим, студија-сећање доајена наше и светске лингвистике Ранка Бугарског, бави се његовим тридесетогодишњим односом према Европској језичкој повељи на, за професора Бугарског, необично личан начин. Истакнута слависткиња Људмила Поповић бави се у свом тексту локалном имплементацијом Европске повеље као кровне, односно даје преглед локалних повеља о регионалним или мањинским језицима у Европи и код нас. Она, занимљиво, истиче бачке општине Кањижу и Кулу као средине које и у светским размерама представљају рекордере по броју заштићених и службених језика. Трећи и последњи текст у овој, другој, целини зборника, дело је младе истраживачице Катинке Беретке, која се бави правним аспектима имплементације поменутог кровног европског и државног (националног) правног оквира, а у контексту мањинских језика, с посебним освртом на ауторкин матерњи језик, мађарски. Важна поука студије Катинке Беретке јесте да су, грубо поједностављено речено, сви ти прописи и добро замишљена легислатива мртво слово на папиру уколико се сами припадници мањина и говорници мањинских језика не потруде и не организују да је на ваљан начин спроведу у дело.

Трећа тематска целина зборника посвећена је можда и политички и психолошки најосетљивијој (под)теми: језичким идеологијама, односно ономе што се некада у Аустроугарској, касније у Југославији, а и данас у савременој (српској) социолингвистици, назива престижом одређених језика. У том смислу, коауторски рад Данијеле Радовић и Станиславе Попов бави се односом вишејезичности и психолошко-социјалног благостања деце, доводећи у извесној мери у сумњу стару изреку да „човек вреди онолико колико језика говори“. Још конкретнијим проблемом сложеност статусног и друштвеног односа српског и мађарског језика код деце која одрастају у српско-мађарским мешовитим браковима бави се емпиријска студија Каролине Лендак-Кабок, беспштедно указујући и на одређене родне стереотипе везане за улогу и жеље мужа или супруге.

Четврта, најобимнија тематска целина зборника посвећена је централној теми, а то су мањински језици у образовању. Готови сви традиционални мањински језици Војводине (а који су се некада звали језицима народности и/или језицима дру-

штвене средине) имају у северној српској покрајини и статус службеног језика. У том смислу, уредница је водила рачуна чак и о заступљености, односно бројности датих језика, па тако ово поглавље отвара студија Едите Андрић, у којој се указује на (понегде и драматичну) промену статуса мађарског језика у појединим деловима Војводине – изазваног општом суморном демографском сликом – али и на забрињавајући тренд да све више младих војвођанских Мађара из тзв. генерације „Z“ слабо говори српски језик. У другој студији овог поглавља, слависта Далибор Соколовић даје детаљан дијахронијски и синхронијски преглед свих нивоа образовања на словачком језику у Војводини. У сличном тону и користећи сличну методологију, Мирјана Ћорковић бави се статусом и развојним токовима образовања на румунском језику, док се професор Михајло Фејса истом темом бави у контексту русинског језика, дајући притом на крају свог рада изузетно детаљну и корисну библиографију капиталних академских издања на русинском језику, која чине духовни темељ Катедре за русински језик и књижевност Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду. Последње две студије овог поглавља зборника баве се језицима који немају статус службеног или административног језика у АП Војводини. У првој од поменутих студија реч је о статусу образовања на ромском језику, којим се у свом тексту бави Марија Александровић, која је, слободно се може рећи, пионирка увођења ромског језика у високо школство. У другој, истакнута германисткиња Јелена Костић Томовић бави се немачким језиком у Војводини, али из два аспекта: као матерњим и као страним језиком. У том контексту, ауторки је била потребна широка историјска перспектива, коју је она зналачки применила.

Посебно занимљиво место унутар зборника заузима последње, закључно поглавље. Оно је необично већ и стога што није строго научно, а поготово није строго лингвистичко, напротив. Реч је о некој врсти краћег „интервјуа животног пута“ (нечега што се у германофаној литератури назива *Lebenslauf-Interview*) који је уредница зборника водила с истакнутим професором међународног права, али и одличним писцем и хроничарем, Тибором Варадијем. Главна тема овог, заиста се без претеривања може рећи, веома успелог и надахнутог интервјуа, јесте документарна проза Тибора Варадија, настала зналачком *литераризацијом* сачуваних докумената из адвокатске канцеларије његовог оца. Кроз приче из адвокатске канцеларије, сада захваљујући академику Варадију сачуване од заборавља, открива се један специфичан вишејезични свет Зрењанина, некадашњег Великог Бечкерека, у којем је писање, признање или изјашњавање на одређеном језику у неким околностима могло бити чак и ствар живота или смрти. Строги лингвиста у нама могао би се запитати шта једно овакво поглавље тражи у овако замишљеном примарно социолингвистички оријентисаном зборнику радова. Но, као мање строги читалац, који се у слободно време бави књижевношћу и књижевном превођењем, рекао бих да ово поглавље не само да има своје оправдање већ и органски припада овој књизи, јер социолингвистика нису само статистике и графикони, већ и живот, прохујали практични живот чији је врхунски циљ у овом конкретном случају био дељење правде, онолико колико је то људски могуће. А у том контексту, језик често није само средство, већ може бити и маска, варка, средство обмане и љубавног завођења, а каткад чак и самом себи циљ (у јакобсоновском смислу).

Посебно треба истаћи издавача Академску књигу из Новог Сада и главну уредницу ове куће Бору Бабић, која већ годинама показује истанчан сензибилитет за врхунску научну литературу. (Академска књига објавила је поновна и допуњена издања научног опуса великог лингвисте Ранка Бугарског, књиге Едите Андрић и много других вредних научних дела, али и белетристику, с посебним осећајем за мањинске ауторе. Тако је управо Академска књига издала поменута дела академика Тибора Варадија). И мада књигу, како каже једна популарна енглеска изрека,

не треба процењивати према корицама, у овом случају и корице су пун погодак: сјајна слика уметнице из Ковачице Зузане Халупове, под насловом *Домаћи загађајак*, на изванредан начин сажима тему и амбијенте овог зборника.

Када се све наведено има у виду, не можемо а да још једном не похвалимо уредницу зборника и цео тим истраживачица и истраживача који су дали драгоцен допринос зборнику. И на крају, поставља се практично питање, сасвим у духу нашег времена: коме ће један овакав зборник највише користити? Рекао бих, многим. Рецимо, све малобројнијим студентима филологије, лингвистике (мањинске и већинске, па и опште), али и стручњацима из других, сродних области, социологије, политикологије, па и психологије. А и нас саме, колеге и страствене читаоце психолошки уздиже, враћа нам наш властити научни дигнитет и истраживачко самопоуздање, јер нам улива наду да (мањинска) социалингвистика ипак није мртва, као што нису мртви ни музички правци попут панка или евергринна.

Др Марко Чугић
Филолошки факултет
Универзитет у Београду
marko.cudic@gmail.com

UDC 323.15:811(497.113)(082)(049.32)
<https://orcid.org/0000-0001-7683-3365>

Примљен: 8. априла 2025. године
Прихваћен: 24. јуна 2026. године